

TARTU UNIVERSITET

Colleget för främmande språk och kulturer

Avdelningen för skandinavistik

(Svenska språket och litteraturen)

BAKALAUREUSUPPSATS

Översättning av metaforer från svenska till estniska i Jonas Jonassons roman „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“

av Kerta Übner

Handledare: Maiu Elken

Tartu 2018

INNEHÅLL

1. INLEDNING OCH SYFTE.....	4
1.1 Metod och material.....	5
2. TEORI.....	6
2.1 Definition av metafor	6
2.2 Funktioner av metaforer	6
2.3 Den vida och smala synvinkeln på metaforer.....	7
2.4 Kategorisering av metaforer	8
2.5 Modell för analys av metafor översättningar.....	9
3. ANALYS	10
3.1 Att använda samma bild av källtextens metafor i måltexten.....	11
3.2 Att ersätta bilden i källspråket med en etablerad bild i målspråket.....	19
3.3 Ersättning av den ursprungliga metaforen med en förklaring eller beskrivning i måltexten	27
3.4 Att översätta metaforen till en liknelse.....	31
3.5 Att översätta metaforen till en liknelse med en förklaring.....	32
4. DISKUSSION.....	33
LITTERATURFÖRTECKNING	36
RESÜMEE	38

FÖRKORTNINGAR

I min uppsats kommer jag att använda några förkortningar för online ordböcker och för pappersordböcker. Förkortningarna är följande:

Online ordböckerna:

1. EKSS – „Eesti keele seletav sõnaraamat“
2. SYS – „Sünonüümisõnastik“
3. SS – „Svensk synonymordbok“
4. FES – „Eesti fraseologismide elektroonline alussõnastik“

Pappersordböckerna:

5. SEO – „Svensk-estnisk ordbok“
6. RES – „Rootsi-eeesti sõnaraamat“
7. FRS – „Fraseoloogiasõnaraamat“

1. INLEDNING OCH SYFTE

Språket är en stor del av vårt vardagliga liv som vi använder antingen muntligt eller skriftligt för att kommunicera med andra människor som kommer från samma eller annorlunda kulturiska bakgrund. Men språket är även mer viktigt i litterära verk eftersom det påverkar textens sammanhang och förbindelse mellan författaren och läsarna.

I litteratur är det viktigt för författarna att texten är estetiskt tilltalande och väcker intresse hos läsarna. Ett sätt att göra det är användning av bildspråk såsom metaforer som berikar berättelsen och ger liv åt fantasi under läsningen. Metaforerna kan vara roliga och spännande och gång på gång använda med humor.

Men oftast är problemet med metaforerna att de är bundna till författarens kultur och bakgrund vilket kan göra det svårare att förstå och översätta dem än universella metaforer. Alltså för en översättare är det viktigt att genomtänka hur han eller hon kan göra översättningen och samtidigt komma ihåg att metaforens mening måste bevaras i målspråket för att inte förändra källtextens innebörd.

För min uppsats, som kommer att handla om översättning av metaforer från svenska till estniska, har jag valt Jonas Jonassons debutroman „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“ och dess översättning „Saja-aastane mees, kes hüppas aknast alla ja kadus“ för undersökning.

Huvudsyftet med min uppsats är att se hur metaforer har blivit översatta från svenska till estniska. Men också om det finns några skillnader mellan svenska metaforer och dess översättningar och om det finns skillnader så vilka slags? Dessutom kommer metaforernas förklaringarna att läggas till eftersom jag är intresserad om vad metaforerna kan betyda.

Romanen „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“ publicerades i 2009 och fick så mycket uppmärksamhet att boken blev mest såld över hela Sverige i 2010. Boken är just nu känd över hela världen och har även blivit filmatiserad.

Kortfattat handlar boken om en snäll gammal man som kom undan från äldrehemmet och gick på ett underbart roligt äventyr på sin hundraåriga födelsedag. På sitt äventyr möter

han många olika intressanta människor och för några orsakar han oro, för andra besvär och huvudvärk. Utöver det beskriver romanens huvudperson sitt tidigare liv och spännande händelser utomlands t. ex. med Roosevelt, Stalin och Chiang Kai-Sheks fru.

Det finns tidigare verk som handlar om översättning av metaforer i litteraturen, t.ex. Fadil Khairuddins (2015) uppsats „The Translation of Metaphors in „Harry Potter and The Chamber of Secrets“ from English to Indonesian“ ; A. Rahartati Bambang Haryo (2010) gjorde en analys om översättning av metaforiska uttryck i romanen „The God of Small Things“ och Lei Yanbo (2011) skrev uppsatsen „Metaphors in Chinese Literary Translation. A case study of „Fortress Besieged““.

1.1 Metod och material

Som redan sagt i inledningen ska jag analysera metaforer och deras översättning från svenska till estniska. Boken som används för uppsatsen är romanen „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“ skriven av Jonas Jonasson och dess översättning „Saja-aastane mees, kes hüppas aknast alla ja kadus“, gjord av Kadri Papp.

Min uppsats består av två stora delar som handlar om teori och analys.

Först i uppsatsen kommer teoridelen där jag förklarar vad metaforer är. Dessutom ska jag presentera metaforens funktioner, den smala och vida synvinkeln av metaforer och hur man kan kategorisera och översätta metaforer. För att analysera hur översättningarna är gjorda ska jag använda Peter Newmarks översättningstrategi.

Efter det ska jag analysera 50 exempel som jag har hittat från romanen. Innan jag gör det kommer en kort inledning där jag förklarar hur jag har uppbyggd min analysdel och vilka hjälpmedel jag använder för en bättre förståelse av metaforerna.

Till sist kommer jag att resumera analysens resultat och göra en sammanfattning av min uppsats i en avslutande diskussion.

2. TEORI

2.1 Definition av metafor

Enligt „Online Etymology Dictionary“ har ordet *metaphor* utvecklats från ett grekiskt verb *metapherein*, som består av ordet *meta* (betyder „över“) och *pherein* (betyder „att löpa“) och betyder överföring av någonting från en plats till andra eller att ändra något. Men också „att använda av ett ord på ett konstigt sätt“. (Online Etymology Dictionary)

För att ge en djupare definition av begreppet *metaphor* presenterar jag teori skapad av Peter Newmark (1988: 104):

By metaphor, I mean any figurative expression: the transferred sense of a physical word [...]; the personification of an abstraction [...]; the application of a word or collocation to what it does not literally denote, i.e., to describe one thing in terms of another. All polysemous words [...] and most English phrasal verbs [...] are potentially metaphorical. Metaphors may be 'single' - viz. one-word - or 'extended' (a collocation, an idiom, a sentence, a proverb, an allegory, a complete imaginative text). (*Ibid.*)

Det betyder att han anser alla slags figurativa uttryck som metaforer. Dem kan bestå av bara ett ord eller många, de kan vara 'förlängda' dvs. förekomma som meningar, ordspråk, idiom, allegorier. Därtill betraktar han alla polysemiska ord som metaforer, men också personifikationer av något abstrakt och beskrivelser av en sak i form av en annan. (*Ibid.*)

2.2 Funktioner av metaforer

För att förstå varför metaforer är viktiga kommer jag att förklara vilka funktioner metaforer har med hjälp av Peter Newmarks teori.

Enligt Peter Newmark (1988: 104) har metaforen en kognitiv och en estetisk funktion. Den första funktionens syfte är refererande som betyder att den förklarar konkreta och abstrakta begrepp på ett mer detaljerat och koncist sätt än vad som är möjligt med både fysiskt och bokstavligt språk. Begreppen kan vara en person, en handling, en tankeprocess

osv. Däremot är den estetiska funktionens syfte att samtidigt skapa ett intryck hos läsarna, påverka, överraska och åstadkomma intresset. (*Ibid.*)

En fin metafor är en blandning av både funktionerna som är inte så olika från samarbeten mellan form och innebörd. Den kognitiva funktionen kan vi vanligtvis hitta i en lärobok och den estetiska kan vi möta i en poplåt men också i ett reklaminslag vars ljudeffekter förstärker funktionen. (*Ibid.*)

Men en aspekt av illusion gäller för båda funktionerna. Newmark har sagt att en metafor är inte så olika från en lögn som man använder för att låtsas vara någon annan. Men också att en metafor är en slags bedrägeri som används för att dölja en plan eller ett syfte. (*Ibid.*)

2.3 Den vida och smala synvinkeln på metaforer

Jaana Kähö (2006: 8) skrev i sin uppsats att man kan se metaforer från två synsvinkel: vida och smala. Den vida synvinkeln inberäknar alla stilfigurer som är bildmässiga medan den smala synvinkeln ser metaforer som en av många bildmässiga stilfigurer. (Kähö 2006: 8)

När det gäller den smala synvinkeln tillhör metaforer tillsammans med metonymi, synekdoke, osv. till bildmässiga stilfigurer som är ett överbegrepp. Däremot i den vida synvinkeln ser man metaforer som ett överbegrepp som innehåller de andra stilfigurerna. Kähö säger också att „Den vida synen utesluter inte användning av termer som metonymi eller personifikation, de bara ses som underbegrepp till metafor som är liksom moder till alla andra bildmässiga figurer.“ (*Ibid.*)

I min uppsats kommer jag att använda den vida synvinkeln och jag beräknar alla bildmässiga stilfigurer som besjälning, personifikation, idiom, ordspråk osv. som metaforer. Med metaforer menar jag ord och fraser som i kontexten betyder något annat än det som deras bokstavliga betydelse är.

2.4 Kategorisering av metaforer

Newmark (1988: 106) har fördelat metaforer i sex kategorier: döda (*dead*), kliche (*cliche*), standard (*stock*), anpassad (*adapted*), nya (*recent*) och den sista är originala (*original*).

Döda metaforer är de som man inte längre märker och använder när man vill förklara någonting som är förknippad till rum, tid, aktiviteter, ställe eller kroppen. Döda metaforer används oftast i vetenskapliga texter där något behöver begränsning. (*Ibid.*) Några exempel på döda metaforer är *stolben* och *nålsöga*.

Klichemetaforer är den andra typen av metaforer som enligt Newmark (1988: 107) inte längre är brukliga och används i stället som en ersättning för att ge vidare mer tydliga tankar. När det gäller vetenskapliga texter är det viktigt att undvika alla sorts av klicher (metaforer och kollokationer) och översätta klichemetaforen med en döa metafor eller en liknelse. (*Ibid.*)

Sedan har vi standardmetaforer för vilka det är ett slags emotionell värme typisk och som används för förklaring av fysiska och psykiska händelse. Den typer av metaforer kan inte dödas av överanvändning och deras översättbarhet beror på vilken åldersgrupp och social klass använder dem. (Newmark 1988: 108)

Den fjärde typen är metaforer som har blivit anpassad och presenterad i en ny sammanhang (Newmark 1988: 111). Enligt Kentrótis får man inte försöka ändra på metaforen eller göra den bättre på något sätt under översättningsprocessen men utan i stället översätta den som man skulle översätta en standardmetafor (Ulm 2011 :35).

Nästa typ av metaforer är nya vilka Newmark (1988: 111) beskriver som „en hastigt utspredda metaforiska uppfinningar i källspråket“. De metaforerna är nya ord eller fraser som man använder för att syfta på saker som redan har ett namn. På engelska har vi följande exempel: *woman chaser* – *womanizer* som betyder kvinnotjusare och *fashionable* – *in/with it* som betyder modern eller moderiktig. (*Ibid.*)

Den sista typen av metaforer som Newmark (1988: 112) kallar för originala har den ursprungliga textens författare skapat. Den typen av metaforer berikar målspråket och innehåller budskapet som författaren vill ge vidare men också hans personlighet och syn på livet och därför är det viktigt att försöka översätta metaforen till målspråket direkt om

det är möjligt. Annars kan man ersätta den med en beskrivande metafor eller ge vidare betydelsen i målspråket. (*Ibid.*)

2.5 Modell för analys av metafor översättningar

För min analys har jag valt att använda Peter Newmarks teori eftersom den särskilt fokuserar på översättning av metaforer. I sin teori har han presenterat många möjligheter för översättning av metaforer och han har tydligt förklarat dem. Hans strategierna är följande:

1. Den första strategin som också passar bäst för metonymier och metaforer som består av bara ett ord är att skapa samma bild i målspråket. (Newmark, 1982: 88)
2. När det är viktigt att hitta en metafor som inte kolliderar med målspråkets kultur kan man ersätta den ursprungliga metaforens bild med en etablerad bild i målspråket. (Newmark, 1982: 89)
3. Ett annat sätt för översättning är att översätta metafor till en liknelse som bevarar betydelse av källspråkets metafor. (*Ibid.*)
4. Sedan har vi möjlighet att översätta metaforen till en liknelse som är kombinerad med en förklaring. (Newmark, 1982: 90)
5. Metafor kan också vara översatt till en förklaring eller beskrivning. (Newmark, 1982: 90-91)
6. Om metaforen inte är viktig i textens kontext och det inte är praktiskt att behålla den kan översättaren utelämna den. (Newmark, 1982: 91)
7. Man kan också översätta en metaforen till en metafor som är kombinerad med en förklaring för att vara säker på metaforen är förståeligt för läsarna. (*Ibid.*)

3. ANALYS

I min analysdel kommer jag att presentera 50 exempel som jag har hittat från Jonas Jonassons roman „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“ och från dess översättningen „Saja-aastane, kes hüppas aknast välja ja kadus“ av Kadri Papp.

Exemplen är valda från hela boken med tanke på den vida synvinkeln av metaforer för att få många mångsidiga exempel från olika sammanhang.

Jag systematiserar exemplen efter strategierna som har använts under översättningsprocessen dvs. om översättaren har använt t.ex. strategin att översätta metafor till en liknelse ska jag presentera strategin och sedan framföra exemplen som är översatta med användning av den strategin. Därefter följer en annan strategi med sina exempel osv.

Vid varje exempel ges metaforen först på svenska och sedan dess översättning på estniska. Efter metaforen finns det också sidnumret där man kan hitta den angivna metaforen både i källtexten och måltexten. Sedan kommer jag att ge en analys efter varje exempel som också innehåller en förklaring av metaforen. För att analysera metaforer har jag bestämt mig att använda Newmarks översättningstrategi eftersom den särskilt fokuserar på metaforer och ger fler alternativ för kategorisering.

För att få en bättre förståelse av vad metaforerna kan betyda har jag också använt olika webbsidor och böcker. För att förklara estniska metaforer använde jag webbsidorna för „Eesti keele seletav sõnaraamat“ (EKSS), „Sünonüümisõnastik“ (SYS), Eesti fraseologismide elektrooniline alussõnastik“ (FES) och boken „Fraseoloogiasõnaraamat“ (FRS) som har publicerats år 2000 och 2017. Hjälpmedlen som jag har använt för att förklara svenska metaforer är böckerna „Rootsi-eesti sõnaraamat“ (RES) och „Svensk-Estnisk Ordbok“ (SEO). Dessutom webbsidan för „Svensk synonymordbok“ (SS) men också en webbsida författad av Hans Luthman för några svenska idiomen. Därtill eftersom det fanns några exempel som jag inte kunde förklara med hjälp av estniska eller svenska webbsidorna eller böckerna, översatt jag dem till engelska och sedan använde „The Free Dictionary“, „Cambridge Dictionary“ och „Encyclopedia Britannica“ för förklaring av metaforer.

3.1 Att använda samma bild av källtextens metafor i måltexten

Denna strategi används vanligtvis för översättning av metaforer som består av ett ord. Dock används den sällan vid översättning av idiom och komplexa metaforer eftersom deras översättningsbarhet beror på universella erfarenheter och om det finns en kulturell överlappning. (Newmark, 1982: 88)

Den strategin man har använt mest. Nämligen av de 50 metaforexempel som jag har hittat från boken, är 22 översatta genom användning av den strategin. Exempel är följande:

1. (se) ... *det väl inte kunde skada herr Karlsson om pastorn i alla fall fick **belysa** treenighetsläran lite grand.* (s. 128)
(est) ... *see ju härra Karlssonile kahju ei tee, kui pastor teda kolmainsuseõpetuse koha pealt **valgustada** tohiks.* (s. 143)

I exemplet här ser vi en ett-ords-metafor och översättaren har bestämt sig att skapa samma bild som den svenska metaforen har på estnisk. Enligt FRS (2017: 495) betyder metaforen att „söka efter kunskaper“ eller „utbilda sig spiritualistiskt“.

2. (se) *Han visste att han **planterade små anglikanska frön i själen hos alla han mötte.*** (s. 130)
(est) *Ta teadis, et **külvab väikese anglikaani seemne igasse hinge,** keda oma teel kohtab.* (s. 145)

I det här exemplet har vi en metafor som betyder att skapa intresset för religion hos människor. Översättaren har gjort en nästan direkt översättning. Den ursprungliga metaforen har hon översatt från plural till singular. Olikheter i formen ändrar inte metaforens betydelse och stör inte förståelse av metaforen. Därför har jag bestämt mig att tillägga metaforen i den här kategorin.

3. (se) *Hitlers **högra hand**, Rudolf Hess, hade på trettioalet varit och hälsat på hemma hos Heidenstam...* (s. 180)
(est) *Hitleri **parem käsi** Rudolf Hess käis kolmekümnendatel aastatel Heidenstami juures külas...* (s. 201)

I det här exemplet är det inte Hitlers högra hand som han gett namnet Rudolf Hess, utan det betyder att Rudolf Hess var en man som var mycket värdefull (FRS 2017: 309) för Hitler. Det är en metafor som är känd i många kulturer, till exempel spanska, franska och tyska och estniska är inte heller undantag. Översättningen är gjord med användning av samma ord.

4. (se) *.. okänd men betydande **summa pengar väntade** på bröderna...* (s. 72)
(est) *...ootab neid konkreetset nimetamata, kuid märkimisväärne **rahasumma**.* (s. 82)

I exemplet är översättningen gjord med användning av samma ord men den enda skillnaden här är att verbet *vänta* i svenska metaforen skrivs i dåtiden medan till estniska är den översatt i presens. Men det ändrar inte betydelsen av metaforer och den är förståelig. Metaforen betyder att när bröderna är färdiga med sin utbildning ska de få mycket pengar.

5. (se) *Att det mesta därpå **rann ut i sanden** på grund av Per-Gunnar Gerdins mammas formuleringar i ett brev, det nådde aldrig media.* (s. 94)
(est) *Suurejooneline plaan **jooksis** tänu Per-Gunnar Gerdini ema kirjale küll **liiva**, aga see meediasse enam ei jõudnud.* (s. 106)

Metaforen är översatt genom användning av samma ord som finns i den ursprungliga metaforen och metaforen betyder att något har misslyckats och inte gick hur man har planerat, enligt FRS (2017: 194).

6. (se) *I stället vände USA Kuomintang ryggen...* (s. 116)

(est) *Selle asemel keeras USA Kuomintangile selja...* (s. 130)

Metaforen här är en besjälning och enligt FRS (2017: 391) betyder metaforen att man har givit upp och bryr sig om inte längre med någon. Översättningen är gjord med användning av samma ord.

7. (se) *Ja, jösses, vilken soppa.* (s. 104)

(est) *Issand küll, mihuke supp!* (s. 117)

I exemplet talar karaktärerna i romanen inte om en soppa som man äter utan använder detta ord för att beskriva en tilltrasslad situation. Översättningen är gjort direkt och metaforens betydelse bevaras och förmedlas.

8. (se) *Emellertid hände det ju då och då att även blinda hönor hittade ett korn på marken..* (s. 107-108)

(est) *Vahel leidis aga ka pime kana tera..* (s. 120)

Den enda skillnaden mellan den ursprungliga metaforen och översättningen är att ordet *hönor* är översatt till *en höna*, det betyder att plural har gjorts till singular. Annars har översättaren använt samma ord och i min åsikt gör olikheten mellan de två inte stor skillnad. Därför har jag bestämt mig att tillägga exemplet i den här kategorin. Översättningen är fortfarande förståelig och betydelsen förmedlas. När det gäller betydelsen av metaforen har FRS (2017: 332) förklarat att metaforen används för att „berättiga när något går bra slumpmässigt“.

9. (se) *... som visade sig leda till en gårdsplan invid ett boningshus, en lada och en sjöbod som hade sett bättre dagar.* (s. 121)

(est) *... mis viis elumaja, lauda ja päevinäinud järvekuuri juurde õue peale.* (s. 136)

Enligt FRS (2017: 352) betyder metaforen att något ser sjaskig ut. I stället för att göra en direkt översättning har översättaren bestämt sig att översätta metaforen till ett ord som

förmedlar samma betydelse som den svenska metaforen. I stället för att översätta metaforen direkt, dvs. till *järvekuur, mis oli näinud paremaid päevi*, har metaforen blivit översatt till ett sammansattord som innehåller nästan samma delkomponenter som den ursprungliga metaforen, alltså *dagur* (på estniska *päevad*, här i böjd form *päevi*), *se* (på estniska *nägema*, här i böjd form *näinud*) och *-nud*-ändelsen i slutet av verbet som är en participändelse och ger verbet *nägema* samma betydelse med svenskans supinum. Från estniska metaforen saknas bara ordet *bättre* i *päevinäinud* men det är inte nödvändigt eftersom betydelsen av ursprungliga metaforen förmedlas utan detta ord.

10. (se) *Prognosen är inte god för någon som hamnar i säkerhetspolisens klor..* (s. 129)

(est) *Julgeolekupolitsei küüsi sattunute väljavaade pole kunagi hea..* (s. 144)

Översättningen av metaforen har blivit gjord med användning av samma ord som finns i den svenska metaforen och betydelsen är enligt FRS (2017: 180) att „hamna under inflytandet/makten av någon“. Betydelsen förmedlas gott och är begriplig.

11. (se) *Själv tänkte hon nästa morgon ge sig iväg och köpa den flyttbuss hon hade haft ögonen på en tid.* (s.85)

(est) *Tema ise kavatses järgmisel hommikul sõita ostma bussi, millele ta juba varem silma peale oli pannud.* (s. 97)

I exemplet här använder översättaren samma ord i översättningen och metaforens betydelsen förmedlas gott. Metaforen själv betyder enligt FRS (2017: 397) att „ständigt kontrollera eller bevaka någon eller något“ och „att vakta“.

12. (se) ... *men så kom han på att han ju faktiskt tagit emot de där pengarna och då var det bäst att inte **röra upp något damm***. (s. 185)

(est) ... *kuid siis meenus talle vastuvõetud raha ning ta leidis, et ei tasu asjata **tolmu üles keerutada***. (s. 205)

Översättningen är gjord direkt och enligt FRS (2017: 458) betyder det „att avsiktligt/medvetet göra något större och mer förvirrande“.

13. (se) *Den största strategiska frågan var hur mycket han skulle vara beredd **att klia negrerna i Södern på ryggen***. (s. 116)

(est) *Tähtsaim strateegiline küsimus oli see, kui palju oli ta valmis lõunaosariikide **neegrite selga sügama***. (s. 129)

SEO (1976: 205) översatt den svenska metaforen, *att klia någon på ryggen*, till *kellegi selga sügama* som är en direkt översättning. För att få en bättre förståelse av vad den metaforen kan betyda, översatt jag metaforen till engelska (*to scratch someone's back*) eftersom jag kunde inte hitta en förklaring från estniska heller svenska källorna som jag använder. „The Free Dictionary“ förklarade metaforen till „att göra en tjänst för någon och att hoppas att tjänsten kommer att returneras“.

Översättaren har använt samma ord i översättningen men hur gott det fungerar är jag inte säkert på. Den metaforen är i min åsikt sällan använd i estniskt kulturrum och man är mer bekant med uttrycket *käsi peseb kätt* (FRS 2017: 172) (på svenska *den ena handen tvättar den andra*). Dock skulle uttrycket ha varit komplicerat att använda eftersom det skulle ha varit svårt att göra det passande med resten av meningen.

14. (se) *Visst **drog han benen efter sig** värre än någon annan av fångarna...*(s. 186)

(est) *Muidugi **vedas ta hullemini jalgu järel** kui ükski teine vang...* (s. 207)

Exemplet handlar om en karaktär från romanen som ville inte arbeta i en arbetsläger och var självmordsbenägen. Översättningen är gjord med användning av samma ord och metaforen i exemplet betyder enligt FES att någon är lat och ovillig att göra någonting.

Alltså översättningen passar bra i det här fallet och förmedlar den ursprungliga metaforens betydelse begripligt.

15. (se) *Lyckligtvis hände sig detta innan samtliga indonensiska flygbolag blev svartlistade av EU och förbjudna att landa i Europa.* (s.293)
(est) *Õnneks polnud Euroopa Liit selleks ajaks veel kõiki Indoneesia lennufirmasid **musta nimekirja kandnud** ja neil Euroopas maandumist ära keelanud.* (325)

I exemplet har den svenska metaforen blivit översatt till estniska med användning av tre ord som förmedlar samma betydelse som den ursprungliga. Nämligen är det omöjligt på estniska att översätta *svartlistade* med ett ord. Newmark (1982: 88) har sagt att oftast är det inte möjligt att avbilda hela bilden av den ursprungliga metaforen i målspråket utan bara en del av den. Metaforen själv betyder enligt FRS (2017: 229) „en list av ovänner och människor som är icke önskvärd“ och översättningen består av ord *svart* (på estniska *must*, här i böjd form *musta*); *lista* (på estniska *nimekiri*, här i böjd form *nimekirja*) och av verbet *tillägga* (på estniska *kandma*, här i böjd form *kandnud*).

16. (se) ... *prins Calaf fått prinsessan Turandots **hjärta att smälta**.* (s. 277)
(est) ... *kui prints Calaf printsess Turandot' **südame sulama pani**.* (s. 308)

Översättaren har använt en direkt översättning i det här exemplet. Hennes val är logiskt eftersom det är en populär metafor som finns i många kulturer och enligt FRS (2017: 432) betyder det att göra någon empatisk och sentimental.

17. (se) *Nu gällde det att **hålla ögonen öppna**, för om Gerdin tagit in på den här lilla vägen, då var slutdestinationen nära.* (s. 121)
(est) *Nüüd tuli **silmad lahti hoida**, sest kui Gerdin sellele väiksele teele keeras, siis pidi sihtpunkt olema lähedal.* (s. 135)

Översättningen är gjort med användning av samma ord som författaren i den svenska metaforen. Metaforen är ganska universell och kan hittas också i andra språk, t.ex. på

engelska. När det gäller betydelsen av metaforen är det att vara mycket uppmärksam enligt FRS (2017: 401).

18. (se) *Njæe, där **träffar** åklagaren **huvudet på spiken**.* (s. 265)

(est) „*Nojah, siin **tabasite** küll **naelapea pihta**.*“ (s. 293)

FRS (2017 : 239) har förklarat metaforen *naelapea pihta lööma* (på svenska *slå huvudet på spiken*) att „säga, svara, göra något träffande och precist“. Översättningen är gjord med användning av samma ord främst på grund av densamma metaforen finns också på estniska.

19. (se) *För **den som** hade amerikanskt pass och **var knuten till** den amerikanska **ambassaden i Moskva**...* (s. 275)

(est) *Ameerika passi omanikul, **kes oli seotud USA Moskva saatkonnaga**..*(s. 305)

Eftersom jag kunde inte hitta en förklaring av den svenska metaforen från svenska källorna som jag använder, översatt jag metaforen *knyta till* till engelska, alltså *tie to* och „The Free Dictionary“ förklarar att den är ett figurativt uttryck som betyder „att förknippa någon till något“ eller „att göra förbindelse mellan någon och något“. Översättningen är gjord med användning av samma ord som finns i den svenska metaforen och betydelsen förmedlas till målspråket.

20. (se) ***Lokalradion hakade strax på lokaltidningen**..* (s. 34)

(est) ***Kohalik raadio haaras leheudisest kohe kinni**...* (s. 40)

Metaforen i exemplet betyder inte att man hakade på lokaltidningen med sina händer utan att lokalradion snabbt blev inresserad av tidigare nyheter där man föregav att det finns möjlighet att Allan blev kidnappad och radion började skapa sina egna nyheter om samma sak.

I exemplet använde författaren ett bildligt uttryck *haka på* som RES (2004: 357) har översatt till *kinni haarama* och som vi kan se är översättningen gjord med användning av samma ord. Betydelsen av metaforen förmedlas alltså begripligt.

21. (se) ...*för att hjälpa till att vända uppochner på trakten.* (s. 34)

(est) ..., *et aidata alevikku ja selle ümbrust pahupidi pöörata.* (s. 40)

Polisman och reportageteam vände inte trakten upp och ner i verklighet utan det var en polisman som sökte efter Allan och reportageteam var där för att få nytt material till nyheterna. Metaforen används som ett uttryck för att en stor oreda styrde trakten och att allt var i motsats till det normala. (EKSS)

RES (2004: 1191) har översatt *uppochner* till *pahupidi* och översättaren har använt samma ordet i sin översättning som betyder att betydelsen och bilden av den ursprungliga metaforen bevaras och förmedlas. Enligt FRS (2017: 314) finns ett uttryck *pea peale pöörama/keerama* som också kunde fungerat väl.

22. (se) ... *en hundraårig gubbe, en rödhårig kärring av något yngre modell, en karl med hästsvans..* (s. 93)

(est) ...*saja-aastast vanameest, nooremat sorti punase peaga eite, hobusesabaga [...] kutti..* (s. 105)

I exemplet ser vi en beskrivning av karaktärerna från romanen och en av dem hade långt hår. I verkligheten ägde han inte en verklig svans av en häst utan metaforen används för att beskriva hennes frisyr. Översättningen är gjord med användning av samma ord som finns i den svenska metaforen och betydelse förmedlas gott och är begriplig för estniska läsare.

3.2 Att ersätta bilden i källspråket med en etablerad bild i målspråket

Nu ska jag behandla strategin som har använts 15 gånger i de 50 metaforexemplen. Med den strategi använder översättaren en annorlunda bild än den som finns i den ursprungliga metaforen. Främsta anledningen för användning den strategi är för att inte kollidera med målspråkets kultur (Newmark, 1982: 89), till exempel på svenska har vi *göra en höna av en fjäder* och på estniska skulle det vara *sääsest elevanti tegema* (på svenska *göra en elefant av en mygga*). Som vi kan se är bilden av metaforerna annorlunda men betydelsen är densamma – „att överdriva“ och „presentera något oviktigt jätteviktigt“ (FRS 2000: 471).

Newmark rekommenderar att en översättare borde behandla komplexa metaforer, som de ovannämnda är, med försiktighet och alltid vara skeptisk eftersom de kan vara gammalmodiga, kärnfulla och oftast kan deras bild vara orealistisk (Newmark, 1982: 89).

Exemplen som jag kommer att behandla är följande:

1. (se) *Polischefen kokade av ilska*. (s. 139)

(est) *Politseiülem vahutas vihast*. (s. 156)

Exemplet här är översatt nästan direkt med ett undatag. Nämligen i stället för att använda *kees* som skulle ha varit den direkt översättning av *kokade*, har översättaren använt *skummade* som också förmedlar metaforens betydelsen. Enligt EKSS finns de båda metaforerna i estniska språket och ordboken har presenterat sin definition för metaforen som är „att vara under makten av en intensiv känsla“, i det här fallet ilska. Jag antar att översättaren har bestämt sig att använda en sådan översättning eftersom hon är mer bekant med den än *kees vihast* eller har hon inte varit medveten om att en direkt översättning passar lika bra. Icke desto mindre är översättningen lämplig och det förmedlar metaforens betydelsen gott.

2. (se) *På två månader hade Ah Ming gjort Allan nästan självgående i kinesiska (framför allt när det gällde svordomar och **runda ord**). (s. 110)*
(est) *Kahe kuuga oli Ah Ming õpetanud Allani hiina keeles toime tulema (eelkõige vandesõnade ja **mahlakate väljendite** vallas). (s. 123)*

I det här exemplet ser vi en metafor som inte betyder ord som är skrivet eller på något sätt uttalat runt. SS har definierat *runda ord* som *fula ord* och samma definition hittade jag också i RES (2004: 859). Dock har översättaren bestämt sig att översätta metaforen till ett bildligt uttryck i stället för att använda definitionen som finns i ordböckerna. Nämligen enligt EKSS betyder *mahlakas* (på svenska *saftig*) något som är „kraftig eller färgrik“ och efter definitionen finns det exemplen, en av dem är *mahlakad väljendid*. En skillnad finns det mer, nämligen i stället för att använda ordet *sõnad* som skulle ha varit den direkta översättningen av *ord*, använde översättaren ordet *uttryck*.

3. (se) *Ingen svarade Hinken, **alla tänkte så det knakade**.. (s. 100)*
(est) *Keegi ei vastanud Pange küsimustele, **kõik mõtlesid, nii et ajud ragisesid**.. (s. 111)*

Jag har bestämt mig att kategorisera exemplet i den här kategorin eftersom översättningen i min åsikt är gjord till en fast uttryck. Skillnaden mellan metaforerna är att översättaren har tillagt ordet *hjärnor* (som kan vara misstas för en förklaring) till översättningen och enligt SYS betyder *ajud ragisesid* (*hjärnor knakade* på svenska) att tänka. Dock enligt FRS (2000: 242) skulle ord för ord översättningen fungerat lika väl. Ändå tycker jag att översättningen är ett bildligt uttryck. Nämligen enligt EKSS använder man verbet *ragisema* (på svenska *knaka*) för något som gör ljud, dvs. en trä kan knaka eller ett hus men det är inte möjligt att höra hur en hjärna knakar. Eftersom jag tror att det är ett bildligt uttryck är det omöjligt att kategorisera översättningen till *ersättning av den ursprungliga metaforen med en förklaring eller beskrivning i måltexten* eftersom en förklaring har förlorat sin metaforiska värde eller till *översättning av en metafor till en metafor som är kombinerad med en förklaring* eftersom där tillägger man en kommentar som en förklaring som inte finns i exemplet här.

4. (se) *Slaget om Yibin hade trots allt slutat i succé för Kuomintang, för bland de femtio tillfångatagna kommunisterna fanns **en diamant**.* (s. 109)
(est) *Kõigest hoolimata lõppes lahing Yibini pärast Kuomintangile edukalt, sest viiekümne vangi võetud kommunisti hulgas oli ka tõeline **pärl**.* (s. 122)

Metaforen i det här exemplet handlar om en människa som är mycket värdefull (EKSS). Översättaren har använt *en pärla* i stället för *en diamant*. Det betyder naturligtvis inte att ordet *diamant* inte finns i det estniska språket men när det gäller bildliga uttrycker använder estiska människor *en pärla* för att förmedla samma budskap som svenskarna med sin metafor *en diamant*. Därtill förklarar definitionen i EKSS att man kan använda *en pärla* som en metafor för andra saker också, inte bara för människor.

5. (se) *Song Meiling var säker på att förhandlingarna skulle **bryta samman**.* (s. 107)
(est) *Song Meiling oli kindel, et läbirääkimised **jooksevad liiva**.* (s. 119)

I exemplet finns det metaforen *bryta samman* som RES (2004: 151) har översatt till *kokku varisema*. Enligt EKSS använder man den svenska frasen bildligt när något eller någon „förlorar sin position“ eller „förstöra“. I stället för att använda definitionen som ges i ordboken har översättaren översatt metaforen till *rinna ut i sanden* som förmedlar den svenska metaforens betydelse till de estniska läsarna. Naturligtvis vet jag inte varför har översättaren bestämt sig att använda en sådan översättning när *kokku varisema* kunde ha fungerat lika bra men jag kan anta att översättningen som hon har använt har känt mer lämplig för henne.

6. (se) *Det var ju fortfarande flera månader till hundra, nog skulle han hinna med att **lägga näsan i vädret** innan dess.* (s. 304)
(est) *Sajani oli ju veel mitu kuud aega, küllap ta jõuab enne seda **sussid püsti visata**.* (s. 336)

Exemplet här är ett roligt idiom och översättaren har översatt det genom användning av helt olika ord eftersom direkt översättning skulle ha varit obegriplig för estniska läsare. Således är översättningen gjord till *att kasta tofflorna upprätt*, vilket betyder „död“ (FRS 2017: 415) och den förmedlar svenska metaforens betydelsen gott.

7. (se) ... *dessutom just när föreståndarinnan var i tjänst och **hon har ögon i nacken** och överallt, det ska herr åklagaren veta.* (s. 258)

(est) ... *pealegi just siis, kui juhataja tööol oli, ja teate härra prokurör, **tal on selja taga ka silmad.*** (s. 285)

Enligt FRS (2017: 398) betyder *silmad kuklas*, som skulle ha varit en översättning med användning av samma ord som finns i den ursprungliga metaforen, att vara „jätte uppmärksam“ och „försiktig“. Dock översättaren har översatt metaforen till (*hon har*) *ögon bakom ryggen* som finns också hos estniska kulturen och enligt FRS (2017: 400) betyder metaforen samma. Här kunde val av översättning beror på vilken metaforen är översättaren mer bekant med. Liksom var sagt, skillnaden mellan metaforerna är i ett ord men det inte förändrar betydelse av den ursprungliga metaforen och metaforiska värde bevaras i översättningen.

8. (se) ***Iran och Storbritannien stod ju på god fot med varandra..*** (129)

(est) ***Iraani ja Suurbritannia vahel valitsesid head suhted..*** (s. 145)

I det här exemplet har översättaren använt andra ord för att förmedla betydelse och översättningen är fortfarande ett bildligt uttryck. Om svenska metaforen hade varit översatt direkt, skulle den ha varit *seisid heal jalal*. Enligt FRS (2017 : 64) finns det uttrycket *att vara på god fot* inom estniska kulturen och det betyder „att umgås vänligt“ som skulle ha fungerat gott i det här fallet. Men översättaren har valt att översätta metaforen till *det rådde goda relationer mellan Iran och Storbritannien* som också förmedlar den svenska metaforens betydelse och metaforiska värde bevaras.

9. (se)..men bara några tiondelar av en sekund senare detonerade - som en logisk konsekvens av att **garaget nu var ett hav av eld** – också den laddning under DeSoton som ju varit avsedd för Winston Churchill. (s. 141)

(est)..kuid kümnendisekundi võrra hiljem plahvatas **garaažis valitseva tulemöllu** loogilise jätkuna ka Winston Churchilli jaoks DeSoto alla paigutatud pomm. (s. 159)

Den svenska metaforen i det här exemplet har blivit översatt till *rasande brand rådde i garaget* som förmedlar betydelse att det fanns en jättestor flammande eld. Dock kunde översättaren också ha använt direkt översättning eftersom enligt EKSS finns densamma metaforen på estniska också – *tulemeri*.

Även om översättningen är fortfarande en metafor och förmedlar samma betydelse som ursprungliga metaforen, påverkar den i översättningen läsaren inte på samma sätt som originalet. I min åsikt är den svenska metaforen mer poetisk och kreativ än översättningen.

10. (se) *Det var uppenbart att Chiang Kai-shek siktade in sig på att **behålla greppet om städerna***.. (s. 103)

(est) *Oli selge, et Chiang Kai-shek kavatses **linnu enda käes hoida***.. (s. 115)

Metaforen i exemplet betyder att Chiang Kai-shek ville fortsätta att styra städerna. Översättaren har översatt den till att *hålla städerna i sin hand* och enligt FRS (2017: 165) betyder *[kellegi] käes olema* (på svenska *vara i [någons] handen*) „att vara under inflytandet av någon“. Alltså översättningen förmedlar svenska metaforens betydelse och den är fortfarande ett bildligt uttryck.

11. (se) *Komissarien hade sitt polismannamässiga luktsinne i behåll och han kände att **det låg hundar begravda** både här och där.* (s. 257)

(est) *Komissar tundis oma professionaalse vaistuga, et nii mõnigi asi kogu loos **on natuke mäda**.* (s. 283)

I exemplet har vi en metafor som är översatt till ett annat fast uttryck. Ursprungliga metaforen enligt FRS (2000: 321) betyder att upptäcka den verkliga orsaken till någonting. I exemplet är översättningen gjord till att *något är rutten* och enligt FRS (2017: 218) betyder översättningen *midagi (miski) on mäda* att något är „osäker“ eller „oriktig“ och inte som det borde vara.

Vid första ögonblick verkar att översättningen är inte gjort helt korrekt men när man tar hänsyn till ord som kommer efter den svenska metaforen är det förståeligt att översättaren har gjort en bra ordval. Nämligen *både här och där* betyder att komissarien var inte helt säkert om sina vetenskap, om författaren hade bara använt *här* skulle det menat att komissarien var säkert. Dock samma metaforen finns på estniska tror jag att översättaren använde sådan översättning av metaforen för att det skulle bli lättare för estniska läsare att förstå. Viktigaste är att översättaren förmedlade den ursprungliga metaforens betydelse och den är fortfarande ett bildligt uttryck.

12. (se) *Fariséerna trodde **de hade Mästaren i ett hörn**.* (s. 256)

(est) *Variserid arvasid, et **neil oli õnnestunud Meister** kavalalt **nurka suruda**.* (s. 283)

I det här exemplet har översättaren använt samma ord som finns i den ursprungliga metaforen men för att metaforen skulle låta mer naturligt för estniska läsare har hon tillagt orden *lyckats* och *trycka* och översättningen är gjord till *de hade lyckats att trycka Mästaren i ett hörn*. Enligt FRS (2017: 278) är *trycka i ett hörn* en fast fras som betyder „att skapa bryderi; att bryta motståndskamp“. Jag tror att översättaren har använt en sådan översättning eftersom *trycka någon i hörn* är en mer bekant och begriplig fras för estniska läsare som inte kolliderar med estniska kulturen. Därför har jag bestämt mig att tillägga exemplet i den här kategorin.

13. (se) *Men när shahen till slut tröttnade på att gå i deras koppel och började bjäbba emot, då lyfte briterne bort honom och satte dit hans son i stället.* (s. 115)
(est) *Aga kui šahh nende lõa otsas olemisest lõpuks ära tüdines ja vastu hakkas klähvima, siis tõrjusid britid ta kõrvale ja panid asemele tema poja.* (s. 128)

I det här exemplet finns det bara ett skillnad mellan de två metaforerna. Nämligen verbet *att gå* har blivit ersatt med ett annat verb – *att vara*. Men det ändrar inte betydelsen av metaforen och den förmedlas gott i översättningen. Men enligt FRS (2017: 199) är frasen *lõa otsas olema* (på svenska *att vara i koppel*) ett fast uttryck inom den estniska kulturen och det är anledningen till varför jag bestämde mig att kategorisera exemplet i den här kategorin.

Enligt FRS (*Ibid.*) betyder metaforen att shahen, som är jämförd med en hund, är beroende av briterne och han blir trött av den, alltså han börjar att visa motstånd.

14. (se) *Breznev och Mao hade strax dessförinnan bett varandra dra åt skogen en gång för alla...* (s. 285)
(est) *Brežnev ja Mao olid vahetult enne seda teineteist lõplikult pikalt saatnud..*
(s. 316)

I exemplet har den ursprungliga metaforen översatts till ett fast uttryck på estniska. Översättningen består av ordet *pikalt* (på svenska *länge*) och verbet *saatma* (på svenska *skicka*). Sköldberg (2014) har sagt att „*Dra åt skogen* används för att förmildra svordomen "dra åt helvete" [...] Vad vi egentligen menar är att vi vill att personen ska försvinna härifrån – men inte nödvändigtvis till skogen.“ Enligt FRS (2017: 329) betyder översättningen „att ge upp på något eller något“ och används också för att avvisa någon.

Översättningen fungerar gott och den förmedlar den ursprungliga metaforens betydelse. Ett uttryck som kunde ha också fungerat väl i översättningen är *metsa saatma* (på svenska *att skicka åt skogen*) (FRS, 2017: 217) som använder nästan samma ord och förmedlar samma betydelse.

15. (se) *I övigt fanns det minst en handfull mer eller mindre professionella KGB- och GRU-informatörer..(s. 283)*

(est)...*terve ports rohkem või vähem professionaalseid KGB ja GRU agente. (s. 315)*

Metaforen *en handfull* är översatt till *terve ports* (på svenska *en hel portion*) trots att översättaren hade möjlighet att göra en direkt översättning som skulle ha varit *peotäis* på estniska. Enligt EKSS använder man ordet *peotäis* bildligt när man ville hänvisa till något som finns i liten mängd av. Ordet *ports* betyder *en mängd* men ordet *terve* som står framför betyder att det finns mer än en liten mängd av något. Det verkar att översättningen är motsatsen till den ursprungliga metaforen men här är det viktigt att ta hänsyn till sammanhanget av meningen. Nämligen ordet *minst* framför den svenska metaforen betyder att det egentligen finns mer än bara en handfull av människor. Alltså översättningen förmedlar den svenska metaforens betydelse och metaforiska värde bevaras därför att ordet *ports* som finns i översättningen används bildligt när vill hänvisa till något obehaglig.

3.3 Ersättning av den ursprungliga metaforen med en förklaring eller beskrivning i måltexten

Av dem 50 exemplen som jag har hittat har den strategin använts 11 gånger. Strategin används när direkt översättning skulle vara oförståelig för måltextens läsare och översättning av metaforen till en beskrivning eller en förklaring gör den lätt att begripa, t. ex. *She is as good as gold* kan vara översatt till svenska som *hon är mycket skötsam*. (Newmark, 1982: 90)

1. (se) *Det var då **idén föddes** hos Hinkens bror om att återuppliva den gamla goda tiden...* (s. 78)
(est) *Pange vennal **tekkis idee** vanu häid aegu meenutada...*(s. 88)

I det exemplet är den svenska metaforen en personifikation, där idén som är ett abstrakt begrepp har fått mänskliga drag, dvs. föddes. Metaforen har blivit översatt till en förklaring, alltså verbet *föddes* är översatt till *uppstod*. Trots att EKSS, SYS eller FRS ger inga resultat om en idé kan födda tror jag att direkt översättningen skulle ha varit lämplig i alla fall. Ändå har översättaren förmedlat den svenska metaforens betydelsen begripligt.

2. (se) *Karlsson och Jonsson **gick** sedan själva **upp i rök** någonstans...* (s. 51)
(est) *Seejärl **kadusid** Karlsson ja Jonsson...* (s. 58)

Metaforen *gick upp i rök* är översatt till en ett-ords-förklaring, dvs. till *försvann* och SS definierar metaforen på samma sätt. Förklaringen förmedlar metaforens betydelse men jag tycker att översättaren kunde ha översatt metaforen också till *haihtusid õhku* (på svenska *fördunstade i luften*) som enligt FRS (2017: 531) betyder att försvinna utan att lämna några spår; „att bli obefintlig“. I så fall skulle översättningen fortfarande vara ett bildligt uttryck.

3. (se) ... *Såtenäs flygflottilj och där finns det **Herkulesplan** som med lätthet skulle svälja en elefant*...(s. 292)

(est) ...*Såtenäsi lennuväeüksus koos **Herkulese** lennukitega, mis mahutavad hõlpsasti elevandi*...(s. 324)

Metaforen i exemplet är en besjälning, där en konkreta sak – herkulesplanet, fått mänskliga drag – möjlighet att svälja liksom en mänsika. Men översättningen är inte längre ett bildligt uttryck eftersom metaforen är översatt till en förklaring. I exemplet är verbet *svälja* ersatt med *rymma*.

4. (se) .. *men att han gärna **gav** Julji Borisovitj ett handtag* ... (s. 178)

(est) .. *kuid vajadusel **aitab** ta Juli Borisovitši hea meelega*... (s. 199)

Metaforen *ge ett handtag* som innehåller ett verb och ett substantiv har blivit översatt till förklaringen *aitab* (på svenska *hjälper*) som är ett verb. Metaforens betydelsen förmedlas dock i min åsikt kunde översättaren använt uttrycket *ulatab abikäe*, som på svenska är *räcker en hjälpende handen*. Enligt FRS (2017: 9) uttrycket *abistavat kätt ulatama* (*sirutama*) betyder „att hjälpa någon under en komplicerad tid“. Då skulle översättningen förmedla betydelsen men också fortfarande vara ett bildligt uttryck.

5. (se) *För den som ljuger illa kan det lätt gå illa, så nu gällde det för medlemmarna i gruppen att **hålla tungan rätt i mun***. (s. 257)

(est) *Viletsa valetaja käsi võib kehvasti käia, niisiis pidid kõik hoolikalt oma sõnu valima*.(s. 284)

SS definierar *hålla tungan rätt i mun* till „att vara uppmärksam och försiktig“. Metaforen är översatt till att *välja sina ord* som enligt EKSS betyder att vara uppmärksam och försiktigt på „hur och vad man säger“. Igen förmedlar förklaringen den svenska metaforens betydelse men i det här fallet kunde ett annat estniskt uttryck också fungera gott – *keelt hammaste taga hoidma* (på svenska *att hålla tungan bakom tänderna*) eller *keelt hoidma* (på svenska *hålla tungan*) som enligt FRS (2017: 120) betyder „att undvika att säga något överdirtet“.

6. (se)..*men verkligheten och den hemgjorda kartan gick inte helt hand i hand.* (s. 113)

(est) ..*kuid tegelikkus ja käsitsi joonistatud kaart ei langenud päris kokku.* (s. 126)

Metaforen *gå hand i hand* betyder „samverkan“ enligt SS och metaforen i exemplet är översatt till *inte helt sammanföll*. Dock i min åsikt kunde direkt översättningen (*käsikäes käima*) fungerat lika väl. Enligt FRS (2017: 172) betyder *käsikäes käima* att „samverka“ och „förekomma tillsammans“ som skulle ha förmedlat den svenska metaforens betydelse och fortfarande vara ett bildligt uttryck.

7. (se) *Det tog inte mer än en sekund för Hinkens lillebror och en av kollegorna i The Violence att bestämma sig för att fånga dagen.* (s. 117)

(est) *Pange väikevend ja üks The Violence'i kolleeg otsustasid kõigest sekundi jooksul juhusl kasutada.* (s. 131)

Metaforen i exemplet betyder *carpe diem* enligt SS och „Encyclopedia Britannica“ förklarar begreppet som att man bör njuta livet medan det fortfarande är möjligt. Översättningen har gjorts till en förklaring (på svenska *använda möjligheten*) eftersom det inte finns en likvärdig bildligt uttryck på estniska.

8. (se) *Men tänk, herr Karlsson, tänk om det hade gått i lås.* (s. 132)

(est) ..*Kuid mõelge, härra Karlsson, mõelge ometi, kui see oleks õnnestunud*“.
(s. 148)

RES (2004: 574) översatt den svenska metaforen till *õnnestuma*, alltså „att lyckas“ och för översättningen har översättaren använt samma ordet. Direkt översättning skulle inte ha varit möjlig men det finns några uttryck som översättaren kunde ha använt, till exempel *välja kukkuma* (på svenska *utfalla*).

9. (se) *Han hade ju inte fått annat än skit av Chefen sedan först Bulten och sedan Hinken försvann...* (s. 120)

(est) *Pärast seda kui Polt ja hiljem ka Pang kadusid, oli ta Šefilt ainult söimata saanud...* (s. 134)

I det här exemplet Caracas, som är en karaktär i romanen, fått inga avföringar men det är en metafor som betyder att han blev missbrukad av sin boss. Den direkta översättningen kanske skulle ha orsakat missförstånd och jag tror att därför är översättningen gjord till *han fick bara skällsord från chefen*. Förklaringen ser till att betydelsen av metaforen förmedlas väl och begripligt.

10. (se) *Det var ett långskott...* (s. 100)

(est) *Tõsi, see tuli üsna umbropsu...* (s. 112)

Långskott är en metafor som inte finns på estniska och därför har jag översatt metaforen till engelska, *long shot*, och hittat en förklaring av den som jag tror passar bra i det här fallet. „Cambridge Dictionary“ förklarar begreppet *long shot* något som du försöker att göra men det finns bara en liten chans att lyckas. EKSS definierar den svenska metaforens översättning som att göra någonting med vårdlöshet eller att man inte har genomtänkt vad han/hon gör. Eftersom ordet *umbropsu* (på svenska *slumpmässigt* eller *tillfälligt*) har inget metaforiskt värde kategoriserar jag översättningen i den här kategorin fastän översättaren kunde ha använt ordet *juhuslikult* eller *huupi* vilka skulle ha varit mer förståeligt än *umbropsu*.

11. (se).. *kliade henne på snabeln och småpratade med henne på ett vänligt sätt.* (s. 97)

(est)...sügas londi pealt ja rääkis sõbralikul toonil *juttu*. (s. 109)

Metaforen i exemplet handlar om relationen mellan två karaktärer i romanen – huvudpersonen Allan och sin kompis, elefanten, Sonja. Det är möjligt att prata högt eller lågt, djupt eller ytligt men i min åsikt kan prat inte vara litet eller stort. Enligt av RES (2004: 972) är *småprat* en social aktivitet där man pratar om oviktiga saker dvs. stuntprat.

Jag tror att förklaringen av den svenska metaforen passar i det här exemplet och som vi kan se är översättningen inte gjord med användning av samma ord. Översättaren har nämligen bestämt sig att översätta den svenska metaforen till en förklaring. Jag tror att hon valde en sådan översättning eftersom den svenska metaforen inte finns i estniska språket. Dock kunde hon översatt metaforen till *puhus juttu* (på svenska *blåste prat*) och då bevarat dess metaforiska värde samtidigt som det varit förståelig för estniska läsare.

3.4 Att översätta metaforen till en liknelse

Med den strategin bevaras bilden av metaforen och används för att ändra den vilken typ av ord som helst, även till komplicerade metaforer. Strategin används när en metafor är för mycket kraftig och behövs att minska men också när måltexten kommer inte att vara för mycket känslomässig. (Newmark, 1982: 89) Med den strategin har översättaren tillagt ord som *kui* eller *nagu* (på svenska *som*) till metaforen. Enligt Newmark „en liknelse är mer behärskad och ’vetenskaplig’ än en metafor.“ (*Ibid.*) Av de 50 exemplen används den strategin bara en gång av översättaren.

1. (se) *Och hon jagade nu nästan livet ur president Truman....* (s. 103)

(est) *Ning nüüd käis ta president Trumanile peale nagu uni...* (s. 115)

För att förstå vad den svenska metaforen betyder, har jag använt idiom.nu webbsidan och hittat en definition som är enligt Hans Luthman „att kräva för mycket av någon; stressa någon“. Den svenska metaforen är översatt till en liknelse som på svenska är *trängade på som sömn*. EKSS definierar den estniska metaforen att någon oupphörligt försöker övertyga någon annan att göra något.

För att förstå om översättningen är lämplig är det också viktigt att veta kontexten. Nämligen ville Chiang-Kai Sheks fru här att president Truman skulle uppfylla sina löften till henne. Hon var påflugan, målmedveten, krävande och i min åsikt förmedlar den estniska metaforen dessa egenskaper. Trots att den svenska metaforen är översatt till en

liknelse och översättaren har använt andra ord för att förmedla budskapet, tycker jag att översättningen är bra gjort.

3.5 Att översätta metaforen till en liknelse med en förklaring

Strategin används när det finns möjlighet att metaforen inte helt är förståelig för läsarna utan en förklaring eller en beskrivning. Till exempel, i stället för att översätta *Han är en räv* direkt, kan man översätta metaforen till *Han är så lurig och smart som en räv*. (Newmark, 1982: 90)

1. (se) *På det skulle vakterna förvandlas till yra höns*..(s. 195)
(est) *Selle peale oleksid valvurid hakanud ringi tormama nagu peata kanad ...* (s. 218)

Metaforen är översatt till estniska som *rusa omkring som huvudlösa hönor*. Enligt Hans Luthman betyder den svenska metaforen „man springer åt alla möjliga håll; oroliga och vimsiga“ och enligt EKSS används estniska metaforen *peata kanad* (på svenska *huvudlösa hönor*) när man behöver att beskriva någon som är „förlägen, förvirrad och gripen av panik“. Därtill, för att göra den svenska metaforen mer tydlig och förståelig för estniska läsare har översättaren tillagt *rusa omkring*. Och vad som gör den estniska metaforen till en liknelse är ordet *nagu* (på svenska *som*).

4. DISKUSSION

Innan jag kommer att behandla mina analysresultat ska jag ge en kort översikt av min uppsats.

Syftet med min uppsats var att undersöka hur översättaren har översatt metaforer från svenska till estniska i Jonas Jonassons romanen „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“. Därtill var jag intresserad av om det finns skillnader mellan svenska metaforer och dess översättningar och om det finns skillnader så vilka slags. Till sist var jag intresserad av vad de svenska metaforerna kan betyda och därför har jag lagt till deras förklaringar.

Min uppsats består av teoridelen och analysdelen. I teoridelen ges en översikt om begreppet metafor, metaforernas funktioner och hur man kan se dem. Jag har också presenterat teorin om hur man kan kategorisera och översätta dem.

I analysdelen finns det 50 metaforexempel som jag har systematiserat baserande på vilken översättningstrategi översättaren har använt. Exempelen ges både på svenska och estniska och sidnumren där metaforerna finns har också lagts till. Efter varje exempel har jag skrivit min analys om vilken strategi som har använts och om skillnaderna som finns mellan den ursprungliga metaforen och översättningen. I många fall har jag också gjort min egen översättning av de estniska översättningarna av tillbaka till svenska och presenterat mina rekommendationer om hur översättningen kunde ha gjorts annorlunda.

Som sagt var syftet med uppsatsen att undersöka hur metaforerna från romanen „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“ har blivit översatta från svenska till estniska. För att göra det presenterade jag metaforexempel och för analysen använde jag en metaforöversättningsteori skapad av Peter Newmark. Resultaten visar att översättaren använde fem strategier av sju och de är följande:

1. Att använda samma bild av källtextens metafor i måltexten
2. Att ersätta bilden i källspråket med en etablerad bild i målspråket
3. Ersättning av den ursprungliga metaforen med en förklaring eller beskrivning i måltexten
4. Att översätta metaforen till en liknelse

5. Att översätta metaforen till en liknelse med en förklaring

Den mest använda strategin (22 gånger) var att använda samma bild av källtextens metafor i måltexten. Anledningen till det är att många svenska metaforer också finns på estniska. De är begripliga och kända i estniskt kulturrum. Under översättningsprocessen hade översättaren använt samma ord som finns i den ursprungliga metaforen för att skapa den närmaste bilden till originalet. Dock kunde det finnas skillnader i form av översättning. Ibland var översättningarna gjorda till plural eller till singular i stället för svenskans singular och plural för att översättningen skulle låta mer naturligt för målspråkets läsare.

Strategin att ersätta bilden i källspråket med en etablerad bild i målspråket användes 15 gånger. Översättarna använder den strategin för att översättningarna skulle vara förståelig för målspråkets läsare och samtidigt inte kollidera med målspråkskulturen. I det här fallet kan en översättare ersätta ett ord av källspråkets metafor eller ersätta alla ord. Det viktigaste är att det metaforiska värdet bevaras och betydelsen förmedlas till målspråkets läsare.

När en översättare tycker att författarens metafor är för komplicerad för att förstå för målspråkets läsare kan han eller hon översätta den till en förklaring eller en beskrivning. Med användning av den strategin är den ursprungliga metaforens betydelse förmedlad men dess metaforiska värde har gått förlorat. Strategin användes 11 gånger.

Båda, att översätta en metafor till en liknelse och till en liknelse som är kombinerad med en förklaring, har användts bara två gånger. Strategier används när det behövs att bevara metaforens metaforiska värde och minska kraften av den ursprungliga metaforen men också när måltexten inte kommer att vara för känslomässig. Därtill när översättaren inte är säker på om läsaren kommer att förstå vad författaren har menat med sin metafor kan han eller hon lägga till en förklaring till liknelsen.

Analysresultaten svarar också på min andra fråga som jag hade i inledningen. Nämligen var jag intresserad av om det finns några skillnader mellan svenska metaforer och dess översättningar. Dessutom till direkt översättning använde översättaren andra strategier, t.ex. översättning metaforen till en liknelse eller till en förklaring, osv. Således använde

översättaren andra ord i sin översättningarna och det betyder att det finns skillnader mellan svenska metaforer och dess översättningar.

För att sammanfatta resultaten ska jag säga att av de 50 exempel som jag har presenterat i min uppsats, har 39 blivit översatta på detta sätt att deras metaforiska värde har bevarats. Dock finns det för några av översättningarna som är gjorda till en förklaring också möjligheter där översättaren kunde ha översatt metaforen till ett uttryck som skulle ha bevarat originalmetaforens metaforiska värde, t.ex. genom att översätta den till målspråket direkt eller att använda en etablerad bild av källtextens metafor i målspråket. Överallt har översättaren gjort ett bra jobb med översättning av de svenska metaforerna därför att några av dem i min åsikt var ganska komplicerade att översätta och för några har hon hittat klyftiga lösningar.

LITTERATURFÖRTECKNING

1. Aidla, Mari; Cousins, Signe; Elken, Maiu; Kanarbik, Madis; Mullamaa, Kristina, Mullamaa, Tiina; Pertšjonok, Marina; Praizner, Mai; Raag, Raimo; Raag, Virve; Tuldava, Juhan. 2004. *Rootsi-eesti sõnaraamat*. Tallinn.
2. Cambridge Dictionary (<https://dictionary.cambridge.org/>) Läst 20.05.2018
3. Eesti fraseologismide elektroonline alussõnastik. (<http://www.folklore.ee/justkui/sonastik/>) Läst 21.05.2018
4. Eesti keele seletav sõnaraamat (<http://eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=&F=M>) Läst 21.05.2018
5. Encyclopedia Britannica (<https://www.britannica.com/>) Läst 13.05.2018
6. Hans Luthman (datum saknas) *Svenska idiom du kan använda* (<http://idiom.nu/>) Läst 19.05.2018
7. Jonasson, Jonas. (2009). *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann*. Sverige
8. Jonasson, Jonas 2012. *Saja-aastane, kes hüppas aknast välja ja kadus*. Tallinn. (rootsi keelest tõlkinud Kadri Papp)
9. Kähö, Jaana. 2006. *Metaforer i svenska och finska innebandyartiklar på Internet*. Pro gradu-avhandling, Jyväskylän universitet.
10. Newmark, Peter. 1988. *A textbook of translation*. Hertfordshire.
11. Newmark, Peter. 1982. *Approaches to Translation*. Oxford.
12. Online Etymology Dictionary (<https://www.etymonline.com/>) Läst 16.05.2018
13. Sköldberg Emma. 2014. *Dra åt skogen – uttryck från skogen*. (<https://www.sydved.se/skogsagarliv/kultur-och-historia/dra-at-skogen-%E2%80%93-uttryck-fran-skogen>) Läst 17.05.2018
14. Svensk synonymordbok. (<https://www.synonymer.se/>) Läst 20.05.2018
15. Sõnonüümisõnastik (<http://www.eki.ee/dict/sys/>) Läst 01.05.2018
16. The Free Dictionary (<https://www.thefreedictionary.com/>) Läst 13.05.2018
17. Ulm, Edith. 2011. *Metafooride tõlkimisest uuskreeka keelest Ilias Venezise „Aioolia Maa“ tõlke näitel. Masteruppsats*. Tallinn Universitet.
18. Wieselgren, Paul; Suits, Gustav; Ariste, Paul. 1976. *Svensk-estnisk ordbok*. (<http://runeberg.org/svet1976/>) Läst 21.05.2018

19. Õim, Asta. 2000. *Fraseoloogiasõnaraamat*. Tallinn.
20. Õim, Asta. (2000). 2017. *Fraseoloogiasõnaraamat*. Tallinn.

RESÜMEE

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond

Bakalaureusetöö: Metafooride tõlge rootsi keelest eesti keelde Jonas Jonassoni romaanis „Saja-aastane, kes hüppas aknast välja ja kadus“

Autor: Kerta Übner

Juhendaja: Maiu Elken

Kevadsemester 2018

Antud bakalaureusetöö põhieesmärk on uurida, kuidas on tõlgitud metafoorid rootsi keelest eesti keelde Jonas Jonassoni romaanis „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“ („Saja-aastane, kes hüppas aknast välja ja kadus“ – E.K.). Samuti on püstitatud eesmärgiks analüüsida erinevusi, mis võivad leiduda originaali ja tõlke vahel ning lahti seletada töös esitatud metafoorid.

Bakalaureusetöö teooriaosas defineeritakse mõiste „metafoor“, millele järgneb põgus ülevaade metafooride eesmärkidest, kuidas neid on võimalik näha, kuidas neid saab kategoriseerida ning mis variante leidub nende tõlkimiseks.

Seejärel, kasutades Peter Newmarki metafooride tõlketeooriat, esitab autor oma analüüsi, mis on tehtud 50 metafoori näite põhjal. Tõlketeooria abiga on uuritud, milliseid strateegiaid on tõlkija kasutanud tõlkimisprotsessis.

Bakalaureusetöö tulemus näitab, et viite strateegiat seitsmest on kasutatud tõlkeprotsessis. Enim kasutatud strateegia on otsetõlge, mida esines antud töös 22 korral.

Strateegiavalikus mängivad rolli mitmed erinevad põhjused, näiteks tõlkija isiklikud eelistused kui ka kahe kultuuri omavahelised erinevused või sarnasused.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tõlkija on oma tõlgetes arusaadavalt edasi andnud originaalmetafoori mõtet ning enamuse puhul on säilitanud ka piltlikku kujundit.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kerta Übner,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Översättning av metaforer från svenska till estniska i Jonas Jonassons roman „Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann“

mille juhendaja on Maiu Elken

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **21.05.2018**

Kerta Übner